

Fekete Miklós

Hét lépés

Kátó Lukács memoriáléja

16. “Kéne a segítség, mert rengeteg a szilva a Szármányoldalon, s az idén megengedték, hogy harmadáért leszedjük, különben ott rothadna el az egész termés. Nincs, aki összegyűjtse. Üzentem Bágyba is Bencének, aki az üstöt tartja, hogy hozza be nekem azt a két kádat, ami a tavaly nála maradt, s azt a kicsi pálinkát is, amivel egyezségünk szerint még adósom, de hiába. Feledékenyek manapság az emberek. Különösen azok, akik leszedik a fölét mindennek. Nincs mit tennem. Egymagam vagyok, s a bágyiak bicskások...”

17. Megkérdeztem a tanító úrtól, miért mondják a bágyiakról, hogy bicskások, és megtudtam, hogy mondanak róluk egyebet is.

– Ha a legény túl hetyke és félrevágja a tökfedőjét – mosolygott az öregúr –, ma is mondják, csáléravágta, mert nyüvött a füle, azt takargatja a gyöngyös bokrétával.

E szólás gyökere pedig egészen Báthori István Kerelószentpáli győzelméig nyúlik vissza, mikor is a vajda összefogdostatta az ellene kelt székelyeket. Vezéreiket Kolozsvár főterén felakasztatta vagy lefejeztette, de legalább az orrát vagy a fülét vágatta mindahánynak, a közsékelynek is.

Azóta éneklik e vidéken:
 Bánjad szegény székely nemzet,
 Hogy jogaid védelmezted,
 Orrod-füled megcsonkázták,
 Szabadságod megnyírbálták...

És hogy miért bicskások? Mert mindig a csizmaszárhoz kapkod a kezük, ha nem tudják másképp bizonyítani a maguk igazát.

A legenda szerint a Bágyi várban volt egy kút, amelynek sohasem apadt el a vize, és amely-

ben sokan látni vélték a beledobott arany ekét, meg talyigát. Miután a kút beomlott, a forrás a hegy lábánál tört utat magának. Csemcesetének hívják, és télen-nyáron lábszárnyi vastagon ömlő vizével táplálja a Bágyi patakot. A vár maga már vagy százötven éve eltűnt, sok apró ház épült belőle a vidéken, de a kulcsa még ma is ott van valamelyik Bencze családnál. Ott még ma sem szégyen a vasárnapokénti népi viselet... Hogy is van?...

Akkor gyere mikor mondom.

Csizmád sarka ne kopogjon...

– Hát erre a dallamra szokták énekelni azt a kesergő nótát... Már amikor éneklük. Mert most más a módi – az tilos.

18. “Négy cseber szilvát hoztam haza a szármányról, itthon a kertben is lett vagy hat vékányi a részem: lesz pálinka rogyásig. Csak az a baj, hogy a hátsó kerítést a múlt éjszaka letörtte valaki, a húsos szilvát mind lerázták a fáról s elvitték, pedig az még érhetett volna az ágán.

Nem hiszem, hogy idevalósi ember tette...

Inkább valamelyik tehenész lehet a tolvaj. Mert, hogy soha sem volt semmijük, hát nem tudják *tisztelni a másét*. Amit meglát a szemük, a kezük nem hagyja.

Elfigyeltem pityókaszedéskor is, hogyan csinálják. Reggel korán kimennek a krumpliföldre, aztán dolgozik az egész család früstökig. Akkor a gyerekek, merthogy iskolába kell menni, megrakják a szatyrot, táskát, s gyorsan haza szepletnek vele, hogy még az iskolába is elérjenek. Aztán tíz óra körül hazamegy az asszony is ebédet főzni, persze nem üres köténnyel. Este pedig mindannyian visznek újra egy-egy szatyorral, tarisznyával. Úgy szállingóznak haza egyenként, de naponta ellopnak két-három vékányit a közösből, amíg a szezon tart. Aztán odaadják borért vagy pálinkáért valakinek, hogy karácsonyra már főzni sem marad nekik semmi. Akkortájt már a tejet lopják. Sajtot csinálnak belőle, mert úgy könnyebben értékesíthető, a borjaknak pedig jó a savó is.

És hiába áll ott mellettük a Papagájos. Megkínálják pálinkával, s amíg az egyikkel iszik, addig a másik intézkedik. Ha el is kapják valamelyiket, mit csináljanak vele? Ki feji meg azt a sok tehenet, ha ezeket elcsapják? Mert idevalósi ember csak olyan jár be tehenésznek, aki maga is *szereti a túró*t.

– Esetleg, ha a milicista állandóan ott állna, nem mernék eltúlozni a dolgot – mondta minap a Papagájos. Mert azt mondja, egy kis lopás még csak megjárja, ha az ember a közösből veszi és nem esik a ló túlsó oldalára, mert ugye, mindannyian emberek vagyunk, s nem a feudálista korban élünk, mikor az ör levágatta a jobbágy két ujját a balkezéről, ha rajta csípte.

– A kezét kéne levágni, többől az olyannak - mondtam, mire azt kérdezte, hogy akkor ki dolgozta volna meg a földet, s én beláttam, hogy igaza van. Minden szentnek maga felé hajlik a keze...

– Amikor még én voltam az elnök – morgolódott a Papgájos –, másfél kiló árpát s egy kiló törőbúzáat osztottunk munkanaponként. Akkor nem lopott senki, mert tudtuk, hogy a miénket lopnók, de most, hogy csak az a tiéd, ami a kapudon belül van, mindent hazahordanál, amit lehet. Persze mindennek megvan a határa.

Arra gondoltam, hogy valamikor így kezdődött az emberré válás: gyűjtögetéssel...”

19. “Tegnap osztották az erdőt. Nyilat húztak, mint valamikor tették a faluközösség birtokával, ha újra parcellázták. Nekem a kert cseréjében jutott két rész. Egy szálásítás, meg három öregtölgy. A héten haza is hozom, aztán szekérre rakom a zsendelyt, s elmegyek arra, Kolozsvár felé, mert azt mondják, ott még el lehet adni. Kell a pénz, mert karácsonra hazajön Annuska. Akkor járt itthon utóljára, mikor Regina mamát eltemettük. Sírt, hogy alig tudtam lelket verni belé, pedig nem volt neki rokona.

Akkor volt itthon Áronka is, a Kerekesék fia, de nem siratta meg a nagyanyját. Lóháton jött a havasból, mert erdész lett ő is, mint az apja volt, s mikor vége lett a tornak, nyeregbe ült anélkül, hogy valakitől elbúcsúzott volna. Még a fáradságom se köszönte meg, hogy a temetés körül mindent elrendeztem. Akkor ígértem meg Annuskának a lovat ajándékba, mert láttam, hogy legszívesebben utána szaladna a legénynek.”

20. “Nem érzem az időt. Ha nem látnám ezt a szemem előtt felcseperedett fruskát, nem hinném el, hány éves vagyok. Most, hogy itthon van, s naphosszat a lovát ajnározza, mind jobban emlékeztet az anyjára.

Azon tűnődtem, mi lesz a sorsa. Nem számítok arra, hogy itthon maradjon velem a faluban. A lánynak az a sorsa, hogy férjhez menjen, s kövesse az urát joban-rosszban.

Ő úgyis csak ajándék volt nekem a sorstól, hogy értelmet adjon a napjaimnak. Remélem, majd csak felkeres néha, azután is, hogy bekötötték a fejét. Ott fenn a havason nincsen iskola...

Tegnapelőtt jött haza, ma pedig a Kerekesék fia is megjelent egy terü bükkfával.

Azért hoztam, hogy megbocsásson, amiért a temetéskor úgy elrohantam. ... Nem tudok sírni, ha lát valaki, s én akkor jöttem rá, hogy senkim sem maradt már..., hogy magamra maradtam.

Láttam, úgy nézte Annuskát, mint a halálra ítélt rab a kegyelmi szót, s úgy kipirult mindkettőjük arca, hogy kimentem a házból, enni adtam a négy kabalának, s ott ücsörögtem az istállóban míg vacsorázni hívtak.”

– Mondom – szölt Pap János egy alkalommal –, egy napig sem volt normális az az ember. Vagy ha az is volt, lóbolondja volt vagy inkább a ló-ajándékozás bolondja. Tudja, hogy mit mondott nekem egyszer? Ez még akkor volt, mikor hazakerültem a tanácshoz. Egy reggel hí-

vattam, hát lóháton jött, s meg sem várta, hogy megmondjam, mit akarok veled, azt mondja nekem: Egyszer még adtam valakinek ajándékba egy csikót, a közösnek meg, amint láttad, hetet adtam, ugyancsak ajándékba. Hát most neked is ajándékozok egyet, mert tudom, neked soha sem volt lovad. Viseld gondját és próbáld meg... próbálj olyan lenni, mint én. Még hogy én legyenek olyan, mint ő! Mint ő!? Aztán a leánynak vett egy almásszürkét valahol a Nyárád mentén, s három napig kínlódott veled, míg nyereg alá törte. Nyerget meg egyenesen Szebenben csináltatott az öreg szásszal, de olyat, hogy ha még mindig én lettem volna a tanácselnök, elkönfiskáltattam volna tőle...

– Azt hogy? – szaladt ki a számon a kérdés.

– Egyszerű dolog az – bökte ki a Papagájos. – Csak azt kellett volna rábizonyítani, hogy loppott bőrből van... Mert, ugyebár, a krómozott bőr ma zárolt áru.

Amíg beszélt, én arra gondoltam, milyen könnyen felfedi magát ez a szószátyár senkiházi.

21. “Számolgom, hogy csak huszonöt kilométer az út itthonról az erdészházig. Akár nyeregben is kibírom odáig, ha már nagyon fog hiányozni a lányom: Úgy határoztak, hogy júniusban egybekelnek. Párosával tán könnyebb az árvaság is... Csak azt nem tudom, hogy mit kezdek akkor én a magam árvaságával... Majd lesz valahogy.

Menjen csak és szüljön gyerekeket, mert a magvaszakadt ember bármennyire eleven, mégiscsak halott.”

22. “Lassanként meg kéne írni a lányom lakodalmi búcsúztatóját. Nem tudom, miért van, hogy egyetlen ép mondatot sem tudtam még papírra vetni. Pedig a hetedik faluból is hozzám jönnek, ha ilyesmi kell. Igaz, könnyű mesterség egy rakás kaptos asszonyt megríkatni, mert azért ők mégiscsak tudják, mit vállalnak azzal, ha férfit engednek az ágyukba, de itt most rólam van szó. Tőlem kell Annuskának elbúcsúznia, és úgy érzem a hagyományos frázisok egyike sem fedi azt, amit én érzek, s amit ő érezhet.

Végigböngészttem a régi búcsúztatókat, de még csak hasonlót sem találtam ahhoz, amit írni kéne. Ezt nem lehet kaptafára húzni. Még a hagyományos jókívánságok sem tűnnek igaznak: Mintha valaki vaktölténnyel akarna medvét löni.

Úgy látszik várnom kell még veled, amíg egészen megbarátkozom a gondolattal, amíg számomra is éppen annyira mindennapivá és törvényszerűvé nem egyszerűsödik belül a dolog, mint amennyire az.”

23. “Úgy hallom a tehenészek összeverekedtek a veteményföldek elosztásán. Azt mondják, hogy az a Tódor Gyula, az új főkönyvelő az oka mindennek, mert valami svindlit próbált a nyílhúzásnál, hogy a kendereskert az idevalósiaknak jusson. Hát ez valamikor nem így volt.

Húztak nyilat akkor is, valahányszor nyílföldre jogos szabad székely telepedett meg a faluban, mert mindannyiszor újra kellett osztani a közös földet, meg az erdőt. De a közösség nagyon nehezen fogadta be a jövevényt, éppen azért, mert kevesebb földet bírhatott a közösséltől miatta. És ha a jövevény végül mégis beilleszkedett a közösségbe, munkája szerint a többiekkel egyenlő rangú tagjává vált annak. Így adott a közösség biztosságot az egyénnek mindennapi munkájához. Sajnos, hogy a biztosság már a múlté: Tavalyelőtt a két víz között kaptam a veteményföldet, a tavaly már a kendereskertben. Ha tudnám, hol kapom az idénre, érdemes volna egy kis trágyát hordani rá, hogy teremjen is valamit, de nincs értelme a másét trágyázni. Mozdulni sem érdemes amíg semmi sem biztos, csak az egy bizonytalanság.

Hej, pedig már van négy esztendeje, hogy nem volt ilyen jó szánút.”

24. “Úgy nézem, nem csináltam rossz vásárt a lóval, amit Annuskának vettem. Hosszú léptű, gyors, okos állat. Olyan a járása, mint egy nagy leányé. Azon tünődöm, mi lett a sorsa végül annak a csikónak, amit a háború végén Gyimesben hagytam: az is ilyen volt, csakhogy sokkal olcsóbban kaptam, mint ezt, de hát a jó ló olyan, mint a jó barát, azt nem is lehet megfizetni.”

25. “Meggyűlt a baj a közösben a vaddisznók miatt, s nincs mit tenni. Előre láttam ezt én már az ősszel, és mondtam is az elnöknek, hogy ha már a kertcserénél vermelik el a dugványrépát, legalább keríténe be. Két nap alatt meg is csináltam volna a kerítést, de sokallták, amit a munkáért kértem. Hát most csak lássák, mit csináltak, mert a minap a Béresék nagyobbik fiát is megkergette a vadkan, a múlt héten pedig a brigádosról hasította le a nadrágot, mert oda ment a legény hőmérözni, s megzavarta a kondát a lakmározásban.

Az este pedig, amint beszélnek, a tanácselnök állt lesre puskával, meg az őrsparancsnok, hogy legalább a vezért kilőjék. Azt mondják, van vagy három mázsás, az agyara pedig egyenesen félelmetes. Holnap megnézem én is magamnak.” – írja Eszkáel és íme hozzá a Papagájos kommentárja.

– Mondja meg nekem, hogy egyáltalán lehetett-e normális ember, ha odaállt egy somfahutyúróval a vaddisznók közé, külön választotta a többitől a kant, s kezdte hajtani a falu felé, utána meg ott csörtetett az egész konda, míg a faluvégen Fodorné észre nem vette, s nem kezdett el torkaszakadtából ordítani.

A kiabálásra szétszéledt a csorda, a vezér kan pedig szembefordult Lukáccsal. Megállt erre bezzeg ő is, s még jó, hogy nem csinált a nadrágba, mert ott álltak egymással szemben, alig öt lépésnyire, s csak álltak mozdulatlanul, percekig.

A faluvégen összefutott asszonyok úgy elhallgattak ijedtükben, mint szar a fűben, míg az özvegy Bajkóné el nem ájult, mert azt mondják Lukács néha esténként meg-meglátogatja. Hát

ahogy elájult a fehérnép, az asszonyok felemelték a hóból, s bevitték Fodornéhoz, Lukács pedig csak állt ott tovább, farkaszemet nézve a vaddal. Végül a kan megúnta a szemeződést, megcsóválta a fejét, felcsapta a farkát, s eloldalgott az erdő felé.

Lukács még állt ott egy darabig, állt ott egymagában, aztán egyenesen a kocsmába ment.

Soha nem láttam berúgva, de akkor megártott neki az ital. Egész nap csak a vén Fodornét szidta, hogy fene a torkába, azt mondja behajtotta volna a kondát a Barthakertbe, hogy több kárt ne csináljanak, ha a vénasszony nem kezd kiabálni.

26. "Tegnap szembenéztem a vadkannal. Kicsit belefáradtam a dologba, mert a szememmel tartottam fogva a bestiát, míg el nem menekült előlem. Pedig amikor Bajkónét összeszedték a hóból, azt hittem, odanézek, aztán vihettek volna engem is.

Furcsa gondolatok rohantak rám az alatt a néhány perc alatt. Most sem tudom, nem csináltam-e rosszat azzal, hogy elhajtottam onnan, mert amíg a vaddisznók őrzik a répát, addig emberfia nem megy oda lopni. Bántott az is, hogy annak idején meghajoltam az új szélnek, s önként odaadtam minden birtokom a közösbe, hisz semmi sem úgy történt azután, ahogy én reméltem. Teljesen új értékű rendje alakult a dolognak, s a verseny szelleme nem becsületes. Lelkiismeret bántott azért is, hogy akkor, a háború elmúltával nem mentem vissza Gyimesbe azért a leányért. Most azzal mentegetem magam még önmagam előtt is, hogy azért nem mentem, mert nem akartam a lány vagyónából meggazdagodni.

Most, hogy a lányom nagyapja meghalt, elmentem és megnéztem a földet, amit az ottaniak adtak Annuskának anyai örökségül. Ott nincs közös gazdaság, hát kincset ér a föld, bár nem terem meg mást csak a pityókát, rozst és a zabot. Gondját viselném én magam is, ha nem volna olyan messzire innen, hát odaadtuk művelésre a rokonoknak, felébe. Most, hogy két lónak kell enni a nyáron szénát csinálni mi is odamegyünk. Vajon nem szül-e ez bajt, ellenségeskedést?

És vajon, tartanának-e szívesen pár darab juhot ott a legelőn az én Annuskámnak is? Mert a sajtot, amit a nyáron vittem neki Keresztúrra, nem ők adták, ahogy én azt mondtam, hanem magam vásároltam Remete patakában Székely Sándortól, a delnei básttól, a bárányt pedig a vén félszemű Tatártól, a Pálfalvitól.

Azt mondják a régiek, hogy aki ölni akar, először készüljön fel a halálra. Nos, én amikor a somfabottal elindultam, nem gondoltam arra, hogy öljek. Csak a hajtókertig akartam elgardírozni a vezérkant, de amikor szembefordult velem, hirtelen mindennel számot vetettem. Nem tudom, miként lehetséges, de egyszeriben olyan dolgokra, félretett kérdésekre kaptam megoldást, hogy a végén magam is elcsodálkoztam rajta.

Minden eszembe jutott, amit elmulasztottam életemben, még az is, hogy a Papagájosnak egyszer ígértem egy pofont, és hogy Annuskának még sohasem árultam el, hová ástam el a

bársonyos hüvelyű kardom. Azért valahogy azt is tudtam, hogy most nem halok meg.

És azt is tudtam, hogy most azonnal döntenem kell, hogy olyan választút előtt állok, ami egyszer s mindenkorra meghatározza a jövőmet. Képzletben már át is ugrottam a felém rohanó vadállaton. Én láttam önmagamat, a régi, fiatal Eszkáclt, amint a muszka lehúzza lábamról csizmát, vagy amikor ott a Szépvíz mellett fejbevertem azt a másikat.

Tudom, Annuskának én nem választhatok jövőt. Abban kell segítenem, amit ő választ magának a sok lehetséges közül.

Érzem, mint akkor is éreztem, mikor a barlang fölött a medvét nyúztam, hogy haladékot kaptam a sorstól, mert valamit, nem tudom még mit, de valamit véghez kell vinnem.”

27. “Hej, hogy micsoda élet van ott fenn az erdőn!... Csupa virág és madáréneke, valami nagy, titokzatos feltámadás: vagy nem is láttam még soha ilyen tavaszt, vagy mindig is ilyen volt az, csakhogy én nem vettem észre, mert nem jártam nyitott lélekkel. Nem tudom.

Megnyugtató volt még a zivatar is, pedig úgy csattogott, mintha sohasem akarna végeszakkadni. Áronka mondja, hogy idén ez volt az első igazi zápor, s hogy most már közeledik a nyár, lassanként készülhetünk az esküvőre.

Nem akar lagzit, mert jobban illik árvaságunkhoz a csendes beszélgetés, mint a dínom-dánom. Pedig sokan eljönnek rá, hiszen nekem rengetegen tartoznak: Az a pénz, amit az új párnak adnak ilyenkor, mindig is kölcsönadott pénz volt, s én sokaknak adtam.

Olyan volt a fiatalságom. Hívtak, mert remélték, hogy majd visszahívom, ha magam is megnősülök.

Egyszer azt mondta nekem a Papagáj, hogy az én helyemben még akkor is megnősülne, ha tudná, hogy harmadnap elválna. Nagy dáridót csapna, hogy a befolyt pénzből kocsit vehessen magának, mert manapság ezt mindenki így csinálja, nem pedig “Zabhengeresekre” áldoz, mint én. Azt mondta: olcsóbb a benzin, mint a széna, mert nem kell érte megizzadni.

Én örvendek annak, hogy Annuskáék nem akarnak senki előtt kalapolni. Egyébként úgy hallottam, hogy a közönsben is lovaskocsit kell csináltassanak, hogy azzal furikázzék az elnök, és a benzin maradjon a teherkocsiknak.”

28. “Kibékültem az Istennel. Nem úgy mintha éreztem volna, hogy valamelyikünk orrol a másikra, nem is úgy ahogy a tékozló fiú tért meg apjaurához a példázatban, hanem úgy, ahogy az ember egy borgőzös éjszakai szóváltás után az édes testvérével békül meg másnap.

Kicsit sokáig tartott nálam ez a boros hangulat, talán éppen azóta, mikor utoljára a Kömözön jártam, a régi kápolna romjainál.

Ez ott van a Vargyas-patak szurdoka fölötti részen, ahol a medve megmoeskolta a csikóimat, s én azóta sem jártam arrafelé a tegnapi napig.

Eredetileg Dobó pusztájára indultam, hogy megkeressem azt az öreg hársfát, amit ott láttam, mikor Moldvába mentem volt, de a vízvázalató gerincén találtam egy szebbet, ami gondoltam megfelel a célnak: Faricskálni akarok belőle majd, ha megérem a telet.

Kőmezőtől a Kormos forrása felé követtem egy csapást, amíg egyszer csak döghús bűze ütötte meg az orromat. Lehetőleg a széllal szembe cserkészve valahogy megközelítgettem a helyet, de amikor már nem bírtam tovább a szagot egy kis vargabetűt csináltam a gerinc felé, ahonnan aztán megláttam a tetemet.

Egy marha-elő volt kerékkötő lánccal odakötve egy fához, hát gondoltam jó lesz vigyázni, és felmásztam a tetőre.

Leültem és vártam.

És amikor a medve megjelent a lakomára, megjelent a hátam mögött is a vadőr, meg egy milicista. Mindkettőjük nyakában távcső, vállukon golyós puska, és csorgott róluk a verejték.

Tudakolták, ki vagyok, s mit keresek arra, mert az tiltott terület. Valami főnökök járnak oda vadászni, hát jobb ha elballagok hazafelé.

Végigtapogattak, mint valami rablót, hogy nincs-e fegyver nálam, a csendőr meg belemarkolt az ágyékomba.

– Hány lövetű ez, öreg? – kérdezte röhögve, s jól megszorongatta a heréim, aztán megint megkérdezte, hová valósi vagyok és hogy hívnak.

– Szentmártoni – mondtam.

– Mit mond? – kérdi erre a vadőrtől.

– Martinisből való, s úgy hívják, Kátó Lukács – mondta a vadőr, miközben a döghúst kémlelte távcsövén át. – Engedd útjára, mert már ott vannak – intett aztán fejével a völgy felé.

– Leléphet – mondta most emez, és láttam tévelygett a keze, végül a fegyvert emelte a szeméhez, így észrevettem, hogy azon is van gukker.

Elindultam Kőmező felé, de éreztem, hogy muszáj megfordulni és azt is láttam, hogy engem kísér a távcső keresztje.

Nem szaladtam el, ahogy ő azt hitem szerint remélte. Még vizelni is megálltam, pedig nem kínzott a szükség, és vártam mikor únja meg már a játékot, de ő is türelmes volt és láttam, szeretne volna, ha minél hamarabb eltűnök a szeme elől.

Amikor a kápolna falának omladékán végre leültem pihenni, két helikopter is elzúgott a fejem fölött, s én arra gondoltam, bárcsak annyi helikopter jönne már egyszer, hogy az eget se lássam tőlük, mert mi tagadás, ahogy ültem még mindig sajgott a két golyó a lábam között.

Nem tudom meddig bóbiskoltam ott a köveken. Arra ébredtem, hogy megint a fejem fölött repülnek az óriásmadarak, még hozzá annyira alacsonyan, hogy a benne ülőket is láttam egy pillanatra, s egyszer csak úgy éreztem, mintha finom, hűspermet szállna alá a gép nyomán izadt arcomra, és a levegő mintha vérszagú lett volna.

Akkor határoztam el magamban, hogy vasárnap elmegyek a templomba, utána pedig fel-

költözöm a lányomékhöz a havasra.

Már csak azért is elköltözöm egy kicsit a faluból, mert attól, amit az újságok írnak, kinyílik zsebemben a bicska.

Ez még nem megfutamodás, bár kísértetiesen hasonlít rá. Egynapi járóföld, akármikor hazajöhetek. Így legalább átadhatom Ferencéknek a lakást, amíg egy kicsit rendbehozzák az ő házat.

Szerencsétlen sors jutott neki is ebben az életben. A fiatalságát arra áldozta, hogy házat vegyen a városban, aztán férjhez adta leányát, s amire nyugdíjba került lebontották a feje fölül a fedelet. Annyi pénzt se adtak érte, amennyivel az itthon hagyott bennvalót kitaroztasza. Pénzt ugyan nem tudtam adni neki, de a szarufának való fenyőt, s egy köbméternyi deszkát felajánlottam segítségül, elvégre a nagyapáink testvérek voltak. Odaadtam a maradék cserepet is, meg a zsendelyt, amit kolozsvári utam után hasítottam, aztán mondtam, hogy lakjon nálam ha akar. Azzal köszönte meg a jószágom, hogy a kezembe nyomott egy újságot: Saját szemmemmel lássam, mi következik ezután.

Lebontják a házakat még falun is, hogy senkinek se legyen semmije, egyik se legyen külön mint a másik. Akkor meg azt csinálhatnak mindenkivel, amit akarnak, mert a gyomor nagy úr.

Néha azon tűnődöm, nem jobb-e a Papagájosnak, hogy sohasem volt semmije. Most sem lesz mit sajnálnia, ha tömbházba költöztetik, mert mindig a máséban lakott. A kocsmában is addig ül a féldeci mellett, amíg valamelyik jövevény meg nem szánja. Kiszúrják a szemét egy korty itallal, aztán a szeme láttára lopnak mint a tűz.

A minap megtudta, hogy a bágyi Bence mégiscsak elhozta a pálinkát nekem, hát alkonyatkor csak beállított hozzám. Megkínáltam, mert egyedül nem esik jól nekem az ital, aztán csak hallgattam, amint fiatalkori élményeit mesélte. Azt mondta, hogy ez a nagyfőnök, aki most a mi vidékünkre jár vadászni, valamikor együtt ült vele a sitten.

– Úgy verték, mint egy lovat – mondta két pohár kisüsti között –, de nem vallott semmit.
– De hát mit is vallhatott volna a szerencsétlen? Mert hát csak az a bőrönd, amivel elkapták a brassói állomáson, az ragadt a kezéhez. Lopta, s fogalma sem volt, hogy röpcédulák vannak benne. Hát így került a sittre lopitikai okokból – röhögött rajta nekitüzesedve. De azt már elfelejtette, hogy ő meg a papagájokkal vívta ki az elvtársak rokonszenvét, hogy ugyanúgy a falnak állította ő is azokat, akik hittek neki, mint az a másik.

Arra gondoltam, hogy most megadom neki azt a bizonyos pofont, de csak annyit mondtam, hogy több pálinkát nem adok, mert látom, már a saját vackát ugatja.

Sértődötten ment el, nem is köszönt, pedig nem én emlegettem az osztályharcot, hanem ő, hogy ütné meg a ragya!

29. “Hét lépés az istálló sarkától jobbra, ugyanannyi onnan a vén kőrtefa irányában, előre. Ha felmegyek a havasra, Áronnak is megmondom hol keresse, ha majd egyszer szüksége lesz rá. Ki tudja?

Azt is megmondom, hová tettem a kutyabőrt. Mert eldugtam, hogy ne találják meg, ha kutatni jönnek érte. Az állam nemzeti vagyonnak tekinti az ilyesmit, pedig csak családi ereklye, mégis azt mondják, a levéltárba kell adni “megőrzésre”. Hát nem őriztük mi családirag 1612 óta mostanig eléggé? Még a pecsétje is sértetlen, azzal a három sárkányfoggal a címerben. Anuskának hagyom, ezért akartam, hogy mindketten viseljék az én családneveket is az övékkel együtt.”

30. – Még itthon lakott akkor – mesélte nekem Papp János egy alkalommal –, amikor jött a hír, hogy Áronkáék családostól szökni akartak, s hogy elfogták őket a határnál.

Aztán vagy két nap múlva érkezett is a milicista valami Király nevezetű megyei úrral, aki azt mondta Lukácsnak, hogy Áronkáékat bezárják, mert nyugatra akarták rekkentenl a kutyabőrt, amit már rég le kellett volna adni a levéltárhoz. Engem hívtak, meg a tanács kocsisát is tanúként, amikor Lukácsot faggatták. De hát nem is kellett sokáig faggatni, mert ahogy halotta, mivel vádolják a fiatalokat, csak felnyúlt a mestergerenda fölé, egy darabig matatott valamin, aztán először egy faszeget húzott elő onnan, utána egy szuvas deszkadarabot, végül egy öndobozt emelt ki a gerenda vájatából.

– Azt pedig, amit az úr mondott, én nem hiszem el, mert nézze, a kutyabőr itt van – mondta, s olyan szemekkel nézett körül, mintha ölni akarna. Nem győzöm eleget mondani, hogy nem volt normális! Ha már annyira ragaszkodott ahhoz a bőrhöz, miért mutatta meg? Hát persze, hogy elvették tőle, s “kuszatógyiába” tették a megyénél, hogyha látni akarja, ott akármikor megnézheti.

Szóval igen könnyen hagyta magát átfejteni, aztán sürgősen el is költözött a faluból egy időre, fel a havasra.

31. “Már a második unokámmal terhes a lányom, ideje volt feljönnöm, hogy segítsék ezt-azt a ház körül, mert Áron egész nap az erdőt járja. Megszaporodott a dolga, mert hol medvére, hol meg szarvasra járnak vadászni a körzetében. Olyankor aztán mindig össze kell gyűjtenie a fegyvereket pár napra a vidék összes vadászaitól, s hogy jobb legyen, ő is le kell adja az övét. Azért vicсорog, hogy nem bíznak benne; pedig tudhatná, hogy a megbízhatatlan ember senkiben sem hisz már a világ kezdete óta.

Csak ül lehajtott fejjel a kopjafák között a kispadon, s órák hosszán át hallgat. Ha pedig Annuskára téved a pillantása, villan egy keserűt a szeme, aztán elfordul, s hallgat tovább.

Az este későn jött haza, mert kifőzette a borókabogyót. Lett vagy negyven liter fenyővíze,

s én azt hiszem, csak a lovaknak köszönheti meg, hogy azok (nélküle is) hazataláltak.

Valahogy becipeltem a házba, Annuska levetkőztette, lefektette, ő meg csak azt motyogta, hogy már nem Szentmártonból, hanem Martinisből való, így mondták a megyénél, így írja az újság.

Nem szégyellte előttem a felesége hasát símogatni, dadogott, hogy belepirultam, végül az ábcéét kezdte darálni a másfél éves kis Attilának, mert hogy ezután otthon kell megtanulja a gyermek az ősei nyelvét.

Lassan álomba sírhatták magukat mind a ketten, mert mikor a lovaktól bejöttem, már aludtak.

Áldott jó természete van, hogy ritkán rúg be, s akkor is ilyen csendes. Csak a szeme ne villogna olyan vadul, amikor józanul a sírok között ül.”

32. “Nem vezet jóra ez a nagy bőség. Naponta jönnek holmi urak a megyétől. Őzet, szarvast, vaddisznót lőnek, ládászámra hozzák az italt, lakmároznak, aztán teletömik autóikat hússal, míg bent a városban a plebejusnak csirkeaprólékot osztanak porcióra. Olyan csirkét, amelyiknek nyolc-tíz lába és négy-öt feje van.

Nekünk jut ugyan a húsból is, az italból is rogyásig, csak azt kötötték a lelkünkre, hogy senkinek se adjunk belőle. Ne tudja más.

A medvetetőhöz is küldtek a múlt héten egy tinót, hogy vágjam le, s adjam a komáknak, de kár volna érte. Szép, kövér, pirostarka, s a farka hosszú, vékony, a bőre meg ráncos, hát hogy adtam volna a medvéknek. Kicsaptam a fűre, hadd legelésszen, s a vadászvacsorák maradékát tettem az etetőbe. Ha valaki megkérdi, hogy miért nem vágtam le, majd azt mondom, nem volt rá szükség – értse, ahogy akarja.”

33. “Gyönyörű most is az ősz itt. És jó tudni, hogy egyetlen falevél sem hull le a fáról, addig míg a hónaljában élő rügyet, a jövő tavaszi élet biztosítékát be nem érlelte. Így kellene valahogy élni az embernek is.

De vajon jön-e tavasza, jön-e nyara egyáltalán a magunkfajtának, ha nem mondhatjuk már: szülőföldem, falum, Édesanyám?...”

34. “A rokonságból, a városlakók közül már öten vették útjukat az itteni biztos bizonytalanságból a lehetséges halálnak: azt mondják, hogy a határzónában felszólítás nélkül lelövik a nyugat felé igyekvőket.

Ha sikerül is nekik átjutni, gyökértelenek lesznek bárhol a világban, mert olyan a mi fajtánk: Csak itt van itthon, hol ismerős a szó, legyen az akár bölcsődal, akár szerelmi ének, akár sirató.

Ezt próbáltam megmagyarázni Áronéknak is a minap, mikor a kitelepedés gondolatát latolgatták Annával, de ők azzal érveltek, mekkora felelősség hárul a szülőre saját gyermekével szemben.

– Mit mondjak majd neki – kérdezte Áron –, ha majd egyszer a mellemnek szegezi a kérdést, hogy miért nem tanulhatott az anyanyelvén, tehát magyarul?”

35. “Meglehet, hogy csakugyan elmennek.

Magukkal viszik saját árvaságukat, mint csiga a házát, az enyémet meg itthagyják nekem. Pedig foggal-körömmel kéne ragaszkodniuk ehhez a földhöz és megállni: állni a sarat s nem adni át a helyet azoknak, akik a hegyeken túlról jönnek. Jönnek, csak jönnek, s kitérítik a helyéről az itteni népet, aztán lezüllesztik a munkát, tönkre silányítják a földet.

Ha meggondolom, nem is tehetnek másként. Nekik sohasem volt saját földjük. Mindig a másét művelték és gyűlölték, mert megkövetelte az izzadságot. Aztán a földreform után három évvel jött a kollektivizálás. Nem tanulhatták meg, hogy mit jelent: az enyém. És hogy most sem tudják, lopnak, gyűjtögetnek a másnak élve, mert érzik, minden bizonytalan.

Azok pedig, akik itt születtek hetvenhatedíziglen, ha nem akarnak lemaradni e botcsinálta honfoglalók mögött, kénytelenek nyalni, lopni mint amazok, mert ha nem fújnak velük egy kígyókövet, állás nélkül maradnak.

A fiatalja már szégyelli a kapanyelet, pedig ez a föld eltartaná még mindannyiukat, csak szeretni kéne s dolgozni becsülettel.”

36. “Amikor önként odaadtam a földem, rámsütötték, hogy kelekótya vagyok. Pedig csak a hurcoltatást akartam elkerülni, mint ahogy el is kerültem. Egyébként én is otthagytam volna a fogam a dobrodzsa mocsarakban, mint a többiek.

Lám, így is elkészült az az árok, nélkülem.

Senki sem tudja, mit éreztem, amikor azt a negyvenkét holdat odaadtam, de adtam, mert olyan idők jártak... Most meg menekül mindenki a vidékről, mint a patkányok, ha süllyed a háj.

És hiába böngésem a bibliát, nem találok benne más megoldást, csak az állhatatottságot. Azt hiszem az a baj, hogy a fiataloknak nincs hitük. Nem önmagukban keresik azt, amiben hinni szeretnének, hanem valami kézzelfogható akarnak. Valamit, ami “van”, bármilyen silány is: legyen az – és az övék legyen.

Áronék is, most önként lemondanak a sovány verébről a holnapi tűzok reményében, pedig Annuskának ott volna a Gyimesi birtok, abból urasan meg lehetne élni, s ha már mindenképpen kocsit akarnak, van bőven mit eladni, miért nem vesznek egyet?

Lent a faluban a kert tele van gyümölcssel, csak mellé kéne állni. Csak ribizliből több mint

hús veder bor volna eladó, a szilvából meg lesz vagy másfélannyi pálinka, s ha eladják a fenyővizet is, már ott van a kocsi ára. Azért az áfonyalevet mégse szeretném ha eladnák: azt hagyják meg nekem, vigasztalónak.”

37. “Nem gondoltam, hogy ilyen hamar megszületik a kislány. Mert ezt, hogy kislány lesz, valahogy tudtam én már előre. Annuska is, csak októberre várta, hát meglepődött, amikor jelentkeztek a fájdalmak. Szerencsére éppen itt voltak valami urak a megyétől, s amikor mentek, bevitték őt is a szülészetre.

Igaz magukkal vitték a pirostarka üszőt is, darabokban. A mackóknak csak a csontosa maradt, de hát azoknak jó lesz úgy is. Nekem egy falás sem esne jól belőle, ezért csak annyit tartottam meg, amit Áronnak s a gyereknek vacsorára megsütöttem.

Mikor a fiúcska lefeküdt, Áron kinyitotta a fegyverszekrényt, s megmutatta az új puskát, amit az urak hoztak neki. Olyan távcsöves, golyós fegyver, amilyent a Kőmezőn láttam, amikor a milicista megszorongatta a tökömet. Elmondtam egyszer Áronnak az esetet, s csak kacagott, de most a kezembe adta a fegyvert, s azt mondta nézzek bele, nincs megtöltve.

Nézegettem. Áron közben arról beszélt, hogy két nap múlva megint jön a helikopter medvére, ezért nem mehetett Annuskával a klinikára, de reméli hamar vége lesz a felhajtásnak, s akkor majd utána megy, hogy hazahozza.

Beraktam a puskát a helyére, s miután megittunk egy-egy pohárnyi fenyővizet, kinéztem a lovakhoz. Mire bejöttem, Áron már aludt, én meg arra gondoltam, hogy bizonyára bezárta a fegyverszekrényt, tehát nem nézhetem meg még egyszer a puskát, s lefeküdtem én is.”

38. “Reggelre mintha mindent behavazott volna, úgy ellepte a fákat a dér. Én meg csak az estét vártam, hátha még egyszer kézbevehetem azt a távcsöves fegyvert, de hiába. Kint kellett lefeküdnöm az odorban, a lovak fölött, mert nyüzsg az erdőben a sok városi ember, bent az ágyban az én helyemen is kettő aludt belőlük. S a tetejébe az egyik, a civilruhás, azonos az én kőmezői ismerősömmel.”

39. “Ma reggel Áron azzal kelt fel, hogy a Cckenden kell várnia az urakat. Adjak reggelit a gyereknek, aztán csak a lovakra legyen gondom, ő a gyereket leviszi Homoródra, mert így szól a parancs.

Elmentek.

Ahogy felsütött a nap hullani kezdett a sárgult falevél, délre már vastagon takarta a földet.

Az istálló padlásán álltam, s arra gondoltam, hogyha csak egy-két cserepet elmozdítanék a tetőn, éppen az etetőhöz látnék a csupasz ágak között. Megint a fegyver jutott eszembe.

A fegyverszekrény nem volt bezárva.

Visszamasztam a padlásra, s a szemem magasságában elcsúsztattam két cserepet: egyet fel, egyet lefelé, aztán a távcsövön át kémlelni kezdtem az erdőt.

A véres koncokat hamar megtaláltam, de a koma nem volt még ott. Lehet, hogy még nem éhezett meg, vagy megszimatolta volna a veszélyt? Nem tudom.

Kicsit elszunnyadtam a várakozásban, s arra ébredtem, hogy lent ropognak a fegyverek. Mire újra befogtam a távcsöbe az etetőt, már éppen az utolsókat rúgta az óriási dög, s én az ide-oda szaladgáló uracsokat célozgattam játékból, egyenként.

Mert löni még akkor sem lőttem volna rájuk, ha lett volna töltényem. Miért éppen én csináljak nemzeti hőst az ilyen tetvekből?

Mire a fegyvert elrejtettem, s a cserepeket visszaraktam a helyére, már hallottam is a motorzúgást. Jöttek seregestül, kurjongatva hozták a bundást, dicsérték egymást, s én elszégyelltem magam: hol itt a lovagiasság?

Alkonyat előtt mentek el Áronnal együtt. Visszaloptam a fegyvert a helyére, elláttam az állatokat, aztán aludni szerettem volna, de nem jött álom a szememre, míg az ágyneműt ki nem cseréltem. Most meg azt álmodtam, hogy ott ténfergek a barlang fölött, s a csikóimat siratom.”

40. “Negyven véka szilvát szedtem a kertből, a szármány-oldalról meg huszonhat véka lett az én részem, szőlőt is vettem vagy öt mázsányit, lesz borom bőven.

Az este beült hozzám a Papagájos, mintha semmi sem történt volna, s arról faggatott, miért kellett Áronéknak beköltözni a városba.

Mondtam, hogy előléptették, most már nem a havason nőnek fel a gyermekei, s ott a megyeszékhelyen járnak majd iskolába.

Láttam rajta, hogy valami fúrja még az oldalát, hát elővettem egy kisüveg áfonyalevet, s töltöttem neki, míg végül kibökte:

-Nehogy azt mondja, hogy nem tudok a dolgról!... Már két napja, hogy mindenki csak azt beszéli, Áronék Pestről írtak nekem, hogy immár nem jönnek haza, azért ha lehet, az Annuska lovát még egyelőre ne adjam el.

Úgy nézett rám, olyan győzedelmes pillantással, hogy azt hittem, azonnal a torkának ugrom, de hirtelen eszembe jutott, hogy egyszer már beugrottam a mesének, hát csak legyintettem, hogy hazugság az egész, mire egy képeslapot vett elő a zsebéből, s ledobta clém az asztalra.

Láttam, hogy az Annuska írása, hát szerettem volna elolvasni, de egy pár percig képtelen voltam megmozdulni. Ő nyúlt utána, s olvasta el nekem, amit már elmondott.”

41. "Már két hónapja élesztgetem magamban a holt reménységet: hátha mégis haza jönnek onnan. Egyébként miért írták volna, hogy a lovat ne adjam el?"

Mióta a levél megjött, már kétszer járt itt egy civil, hogy mit tudok róluk, de nem mondhattam semmit. Ők bizonyára többet tudnak mint én, mert hiába írtam levelet, nem jött rá válasz.

Legközelebb, ha érdeklődnek, megmondom: faggassák a temetőt, ne engem."

42. "Szürke gránitból rendeltem magamnak sírkövet. Simát, egyszerűt. Sokba kerül ez így is, de mit tehetnék: én kell kifizessem, mert nincsen már unokám. Oda állítatom a fenyőfa alá, a dédapámé mellé. Onnan majd messzire ellátok."

43. "Hét lépés az istálló sarkától jobbra, ugyanannyi onnan a vén körtefa irányában, előre. Kinek mondjam?"

44. "Szeretem ezt a vén fenyőfát.

Alatta ültem akkor is, mikor a községi bíró kocsija bedőlt a sáncba. Most nekem volna kedvem kiáltani:

Gyertek halottak, segítsetek!

Rájöttem én is olyan vagyok, mint a többiek. Menekülök. Nem másként ugyan, csak az időben bujdosok, erre-arra, s még mindig úgy érzem, hogy reménységre születtem.

Megmagyaráztam magamnak: Azért bukott meg itt minden, mert úgy a föld népe, mint a vezetői, úgy lelki, mint technikai szempontból éretlenek voltak és azok ma is Krisztus társadalmára, szóval arra, amit most másképp neveznek: Hiába álltam félre a tulajdon földem mellől, a jobbágyból nem lehet pár év alatt proletárt csinálni, mint ahogy az oroszok sem győzhetnek a szamarak felett, ha szamar a vezérük, a szamaraké meg oroszlan.

Gondolkozom, mit tehetnék még ebben a halálraitélt faluban. És vajon hiba-e, hogy csak játékból lövöldöztem le őket ott fenn a havason. Egyiket a faluért, másikat meg azért, mert hiába olvasom az újságot, nem találok benne egyetlen ismerős helységnevet sem. A harmadikat azért, mert nem nevelhetem az unokáim – elűzték innen –, a negyediket, mert halálra ítélték a temetőnket.

Csak ülök leendő sírhantom felett, a fényesre csiszolt gránitnak vetve hátam, körös-körül hajdani nemzetségem düledező kopjái között és mar a lelkiismeret: Egész életemet eljátszótam, s amikor a sors a kezembe adta a sárkány fejét, megkegyelmeztem neki.

Lenézek a lábam előtti völgyben kígyózó aszfaltra és szeretnék elindulni én is, de tudom, a lábamra tekeredne az út szalagja, hogy megkössön: Maradni kell.

Hátha egyszer még azok is visszajönnek, akiket elsodort a nyomor. Vajon, azt a napot megéri-e ez a szürke kő itt?"

45.

“Tegnap kint jártam a temetőn.

Valaki nem fér a bőrében, hogy két helyen is megkarcolta a csiszolt követ, pedig még meg sem haltam. Az este Papagájos bejött a pálinka szagára, s hogy megkínáltam, azt mondta, lehet hogy a medve volt. Hát én kiráznám a bőréből azt a medvét, ha a kezembe kerülne – mondtam, mire azt felelte, hogy még szerencsés vagyok, mert máshol már a vaddisznók fel is szántották a temetőt.

Nem hiszem én azt.

Hét lépés az istálló sarkától jobbra...”

46. – Egész télen főzte a pálinkát egy kuktafazékban – meséli Papp János. – Bezárkózott a konyhába, s reggelre négy-öt liter szikraerős fenyővizet vagy szilvalevet kotyvasztott, aztán csak vitte a szekéren valamerre, ha tele voltak a korsók. Így nem is csoda, ha megtelt dohányjal, 'sze már kétszáz lejt is adnak az urak egy-egy literért.

Csak azt nem tudom, most már kinek gyűjtött megint ez a kelekótya, mert a Bajkónét elvitték a faluból a rokonai Brassóba pesztrának, aztán el is temették hamar, mert kicsit szívba-jos volt az istenadta, hát Lukácsnak immár senkije sem maradt a faluban.

Most is azt mondom, valahová eláshatta a sok pénzt, mert a tavaszon a lovakat is eladta, a rokonok pedig nem találtak semmit. Tartsa nyitva a szemét mérnök úr, s meglátja, egyszer majd szép kis summára bukkan itt valahol. Aztán ha megkapta, ne feledkezzék meg Papp Jánosról, tette hozzá sunyi vigyorral.

Én a minap felástam a kertet, de a jelzett helyen semmit sem találtam.

Lehetséges volna, hogy nem ástam eléggé mélyen?

VÉGE

palócföld
KÖZÉLETI, IRODALMI, MŰVÉSZETI FOLYÓIRAT

Prepared by Publisher Mikszáth.

Chief editor : József Pál

Chief publisher : Dr. Németh János

Address of editorial office:

H-3 101 Salgótarján, Pf.: 270

Tel: (0036) 32-314-386, 32-311-022

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Nógrád Megye Közgyűlése, valamint a PALÓCFÖLD közéleti, irodalmi, művészeti folyóirat szerkesztősége 1993. évre országosan meghirdeti a hagyományos

MADÁCH IMRE IRODALMI PÁLYÁZATOT

A pályázatra olyan, eddig nem publikált, máshol egy időben be nem nyújtott művekkel lehet nevezni, amelyek elmélyült szakmai igénnyel mutatják be valóságunk közérdekűen időszerű kérdéseit, illetőleg, amelyek Madách Imre korára, életére, életművére, annak utóéletére vonatkozó új gondolatanyagot, adalékot tartalmaznak.

A jelíges pályamunkákat három gépelt példányban 1993. december 1-ig lehet benyújtani a Palócföld Szerkesztőség címére (3100. Salgótarján, Rákóczi út 192. Postafiók: 270.).

Kérjük, hogy lezárt, külön borítékban mellékeljék a jelíge feloldását.

PÁLYADÍJAK:

1. Szociográfia, irodalmi riport, esszé, tanulmány kategóriában

I. díj: 50 000 Ft

II. díj: 30 000 Ft

III. díj: 20 000 Ft

2. Versek, szépprózai művek kategóriájában

I. díj: 50 000 Ft

II. díj: 30 000 Ft

III. díj: 20 000 Ft

Balassagyarmat város különdíja

Salgótarján város különdíja

Eredményhirdetésre 1994 januárjában, a hagyományos Madách-ünnepség keretében kerül sor, amelyre a díjnyertes szerzőket külön értesítéssel hívjuk meg.

A díjazott művek első közlésének jogát a Palócföld folyóirat magának fenntartja. (Csak a szakzsűri által közlésre javasolt kéziratok sorsáért vállalunk felelősséget.) A Madách-pályázat eredményhirdetését a folyóirat februári számában tesszük közzé.

NÓGRÁD MEGYE KÖZGYŰLÉSE
PALÓCFÖLD SZERKESZTŐSÉGE

50 Ft

1993 -07- 14